

Възможности за публикуване на статии с отворен достъп за български автори

(информационен материал подготвен за ННП „Здравословни храни“)

А. Режими на публикуване на статии с отворен достъп:

В режим на отворен достъп се открояват два възможни модела за публикуване, архивиране и бесплатно използване в онлайн режим, които не се изключват и могат да се използват паралелно:

- **„Златен“ модел** – публикуване в онлайн списания с отворен достъп;
- **„Зелен“ модел** – осигуряване на безплатен публичен достъп до някаква версия на научна статия или друг документ чрез самоархивиране в научни депозиториуми.

А1. „Златният“ модел се характеризира с необходимостта от заплащане на **„такса за публикуване“**, която може да бъде поискана преди или след приемане на статията. Стойността на таксата варира в зависимост от издателството, списанието и научната област. Таксата може да се заплати от:

- автора с вариант за освобождаване и отстъпки за някои държави;
- спонсориращи организации, които осигуряват средства за свободен достъп до публикациите;
- научни институции, които покриват разходите чрез спонсориране на отворения достъп и/или чрез уговорки за заплащане с издателите;
- научни дружества, които осигуряват средства за свободен достъп до публикациите.

Всеки автор трябва предварително да се запознае с условията за публикуване с отворен достъп на избраното от него списание.

Удобна платформа за откриване на рецензирани научни списания с отворен достъп е директорията **Directory of Open Access Journals (DOAJ; <https://doaj.org/>)**, в която към **22.05.2019 г.** са регистрирани **13,246 списания** от **130 държави**, включително и от България. Указателят предоставя информация дали списанията изискват такса за публикуване от авторите и какъв е нейният размер.

Списания с отворен достъп могат да се намерят и чрез инструменти, разработени в помощ на авторите от големите научни издателства като:

- **Elsevier Journal Finder** (<https://journalfinder.elsevier.com/>)
- **Springer Journal Suggester** (<https://journalsuggester.springer.com/>) и други.

Авторите могат да изберат да публикуват в:

- **списания с изцяло отворен достъп**, които осигуряват постоянен достъп до пълния текст на всички публикувани статии.
- **хибридни списания**, които предоставят отворен достъп само до определени статии.
- **субсидирани списания**, които се финансират от външна субсидия, чрез която се покриват разходите за публикуване. Така списанието е свободно за четене и за публикуване.

Основни предимства на „златния“ модел:

- Статията веднага може да бъде депозирена в научен депозиториум.
- Публикуваната статия е свободно достъпна онлайн веднага, което позволява по-широко разпространение и по-добра видимост на научните резултати.
- Публикацията подлежи на същите стандарти за високо качество на рецензиране, публикуване и издателски контрол, както статиите в платените списания - това важи само за списанията, които са индексирани и реферирани във вторични литературни източници!

A2. „Зеленият“ модел предполага **безплатно публикуване или депозиране** на електронни научни публикации, предоставени от авторите на публикациите. Това могат да бъдат:

- статии, които вече са публикувани с отворен достъп;
- препринти/постпринти на статии от научни списания (дори да не са публикувани в списание с отворен достъп);
- доклади от конференции;
- монографии и глави от книги;
- учебни материали;
- дипломни работи и дисертации.

Някои списания изискват депозирането на статия, която не е публикувана в списание с отворен достъп, да се приложи със закъснение, след **период на ембарго**.

Най-общо са идентифицирани три вида депозиториуми:

- **институционални**, които събират научната продукция на съответната институция (университети, научни организации), но могат да оставят правото на авторите да упражняват контрол върху достъпа до техните материали.
- **тематични**, които съхраняват изследванията от определена научна област и са достъпни за учени от различни институции:
 - ✓ **arXiv** (физика, математика, компютърни науки; <https://arxiv.org/>);
 - ✓ **ChemRxiv** (химия; <https://chemrxiv.org/>);
 - ✓ **bioRxiv** (биология; <https://www.biorxiv.org/>);
 - ✓ **engrXiv** (инженерни науки; <https://engrxiv.org/>);
 - ✓ **EarthArXiv** (науки за Земята; <https://eartharxiv.org/>);
 - ✓ **CORE: Open Access for the Humanities** (хуманитарни науки; <https://hcommons.org/core/>);
 - ✓ **PubMed Central** (медицина; <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/advanced/>) и др.
- **субсидирани**, които имат широко предметно съдържание, авторите са от различни институции, а депозирането е задължително и систематично организирано (напр. **UK PubMed Central**).

В двата водещи регистъра за депозиториуми с отворен достъп - **Directory of Open Access Repositories** (OpenDOAR; <http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>) и **Registry of Open Access Repositories** (ROAR; <http://roar.eprints.org/>) към **22.05.2019 г.** има информация за общо десет български институционални депозиториума:

- Научно изследователски портал на СУ „Св. Климент Охридски“;
- Виртуална библиотека на СА "Д.А.Ценов" – Свищов;
- Научен портал на Бургаския свободен университет;
- Bulgarian Digital Mathematics Library at IMI-BAS (BulDML);
- Electronic Repository – Централна медицинска библиотека;
- Medical Academic Repository – Медицински университет, Варна;
- New Bulgarian University Scholar Electronic Repository.

Регистрирани, но неактивни депозиториуми:

- Bulgarian OpenAIRE Repository (OpenDOAR);
- Centre de documentation - Institut de la Francophonie pour l'Administration et la Gestion (ROAR);
- Trakia University - Digital Repository (OpenDOAR).

Активни, но не регистрирани депозиториуми:

- Дигитална библиотека СУ "Св. Климент Охридски" (SUDigital);

- НАБИС депозиториум – включва дигиталните архиви на American University in Bulgaria, Народна библиотека "Иван Вазов", Нов български университет, Университетска библиотека "Св. Климент Охридски", Централна библиотека на БАН, Технически университет – София и Тракийски университет - Стара Загора;
- Цифров научен архив на Великотърновския университет "Св. св. Кирил и Методий".

Услугата **SHERPA-ROMEO** (<http://sherpa.ac.uk/romeo/search.php>) дава информация за предоставяната от издателите продукция с отворен достъп. В базата са включени **девет български издателства**, шест от които разрешават архивиране на препринти и постпринти. Политиката на издателите и спонсориращите организации за т. нар. "самостоятелно архивиране" е представена в четири различни цвята:

- „зелен” - разрешава архивиране на препринти и постпринти или на издателска версия/PDF;
- „син” - на постпринти или на издателска версия/PDF;
- „жълт” - на препринти;
- „бял” не разрешава самостоятелно архивиране.

Изключително важно! Списанията имат различни правила и изисквания за самостоятелно архивиране на статии с отворен достъп. Затова е решаващо да **проучите условията ПРЕДИ** да изпратите ръкописа си за публикуване!

В зависимост от политиката за отворен достъп на съответните научни списания и издателства, авторите могат **свободно и безплатно да споделят** препринти, резюмета и линкове към своите публикации чрез т.нар. **социални академични мрежи и сайтове за научно споделяне (Academia.edu, Mendeley, ResearchGate, LinkedIn и др.)**, което осигурява бърз и ефективен начин за сътрудничество и разпространение на научните изследвания. Някои издателства, например Elsevier, предоставят **услуга за споделяне** на публикуваните статии, благодарение на която авторите получават персонализиран URL адрес, който осигурява **50 дни безплатен достъп до статията** и може да се споделя във всички подходящи социални медии.

Общите условия за публикуване в модел на отворен достъп на издателството Elsevier са описани на следната страница: <https://www.elsevier.com/about/open-science/open-access>

Различните възможности за споделяне на статии, публикувани в списания на Elsevier са описани на страницата: <https://www.elsevier.com/about/policies/sharing> – виж **Приложение 1**.

От обясненията, показани в Приложение 1 се разбира, че Elsevier не ограничава споделянето на препринти на статии. **Но за да се превърнат тези препринти в статии с отворен достъп след приемането им, съответните ръкописи трябва да бъдат подадени в депозиториум с отворен достъп ПРЕДИ да бъдат изпратени за разглеждане в списанието.** След приемане на ръкописа, Elsevier дава възможност да актуализирате пре-принта, за да съответства на съдържанието на приетата статия и изисква да направите връзка с публикуваната статия чрез нейния DOI номер.

Подготвил:

Савина Кирилова,
Докторант към Катедра Физикохимия
Факултет по химия и фармация,
СУ „Св. Климент Охридски“
Е-мейл адрес: S.Kirilova@chem.uni-sofia.bg
Телефон за връзка: 0888137903

Източници:

Directory of Open Access Journals (DOAJ) - <https://doaj.org/>

Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR) - <http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>

Disciplinary repositories - http://oad.simmons.edu/oadwiki/Disciplinary_repositories

Elsevier Journal Finder - <https://journalfinder.elsevier.com/>

Registry of Open Access Repositories (ROAR) - <http://roar.eprints.org/>

SHERPA-ROMEO - <http://sherpa.ac.uk/romeo/index.php>

Springer Journal Suggester - <https://journalsuggester.springer.com/>

Приложение 1.

Общи условия за публикуване в модел на отворен достъп на издателството Elsevier:

<https://www.elsevier.com/about/open-science/open-access>

Различните възможности за **споделяне на статии**, публикувани в списания на Elsevier са описани на страницата: <https://www.elsevier.com/about/policies/sharing>

Preprints

- Authors can share their preprint anywhere at any time.
- If accepted for publication, we encourage authors to link from the preprint to their formal publication via its Digital Object Identifier (DOI). Millions of researchers have access to the formal publications on ScienceDirect, and so links will help your users to find, access, cite, and use the best available version.
- Authors can update their preprints on arXiv or RePEc with their accepted manuscript .

Accepted Manuscripts

Authors can share their accepted manuscript:

Immediately

- via their non-commercial personal homepage or blog
- by updating a preprint in arXiv or RePEc with the accepted manuscript
- via their research institute or institutional repository for internal institutional uses or as part of an invitation-only research collaboration work-group
- directly by providing copies to their students or to research collaborators for their personal use
- for private scholarly sharing as part of an invitation-only work group on [commercial sites with which Elsevier has an agreement](#)

After the embargo period

- via non-commercial hosting platforms such as their institutional repository
- via commercial sites with which Elsevier has an agreement

In all cases accepted manuscripts should:

- link to the formal publication via its DOI
- bear a CC-BY-NC-ND license – this is easy to do
- if aggregated with other manuscripts, for example in a repository or other site, be shared in alignment with our [hosting policy](#)
- not be added to or enhanced in any way to appear more like, or to substitute for, the published journal article

Published Journal Article

Policies for sharing published journal articles differ for subscription and gold open access articles:

Subscription articles

- If you are an author, please share a link to your article rather than the full-text. Millions of researchers have access to the formal publications on ScienceDirect, and so links will help your users to find, access, cite, and use the best available version
- If you are an author, you may also share your Published Journal Article privately with known students or colleagues for their personal use
- Theses and dissertations which contain embedded PJAs as part of the formal submission can be posted publicly by the awarding institution with DOI links back to the formal publications on ScienceDirect
- If you are affiliated with a library that subscribes to ScienceDirect you have additional private sharing rights for others' research accessed under that agreement. This includes use for classroom teaching and internal training at the institution (including use in course packs and courseware programs), and inclusion of the article for grant funding purposes
- Otherwise sharing is by [agreement only](#)
- The Published Journal Article cannot be shared publicly, for example on ResearchGate or [Academia.edu](#), to ensure the sustainability of peer-reviewed research in journal publications.